

Türkiye’de Çalışan Annenin Sosyal Medyadaki Sosyal Temsilleri

Gizem KOÇ*

Tuğçe BAKIR-DEMİR†

Bengi ÖNER-ÖZKAN‡

Öz

İş gücüne katılan kadın sayısının artmasına karşın toplumsal cinsiyet rolleriyle ilgili beklentiler geçerliliğini koruyabilmektedir. Mevcut çalışma, Türkiye’deki sosyal medya kullanıcılarının çalışan annelere ilişkin sosyal temsillerini incelemeyi hedeflemiştir. Bu amaçla, bir sosyal site olan Eşi Sözlük sitesinden tek sayılı veriler seçilerek çalışan annelere ilişkin 60 girdi iki araştırmacı tarafından anlamlı söz öbekleri tek tek değerlendirilerek kodlanmıştır. Konvansiyonel içerik analizine göre, söz öbeklerindeki ortak örüntülerin bir araya getirilmesi sonucunda 6 adet üst tematik birim ortaya çıkmıştır. Bunlar: i) çalışan anneler ile ilgili genel bakış açısını, ii) çalışan annenin çocuğun gelişimine etkisini, iii) çalışan anne ile ilgili çocuğun bakış açısını, iv) çalışan anne olmak ile ilgili annelerin bakış açılarını, v) çalışan annenin sosyal destek kaynaklarını ve vi) çalışan annenin meslek tipi ve mesleğinin içeriklerini yansıtmaktadır. Tematik birimlerin içeriğine bakıldığında toplumsal cinsiyet rollerinin çalışan anne ile ilgili sosyal temsiller üzerine etkisi görülmektedir. Bulguların, Türkiye toplumundaki çalışan anne temsiline dair önemli bilgiler verdiği düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Çalışan Anne, Sosyal Temsil; Sosyal Medya Kullanıcıları, Toplumsal Cinsiyet Roller.

Social Representations of Working Mothers in Social Media in Turkey

Abstract

Despite the increased rate of women's labor force participation, expectations from women related with gender roles are still common. The current study aims to investigate social representations of social media users toward working mothers in Turkey. For this purpose, by selecting odd-numbered data from a social site called as Eşi Sözlük, all meaningful phrases in 60 entries were evaluated by two researchers. In accordance with conventional content analysis, common patterns in the phrases were gathered, and six thematic codes were constructed: i) general perspectives of people about working mothers, ii) the impacts of working mothers on their children, iii) children's perspective about their working mothers, iv) mothers' perspectives related to being a working mother, v) social support to working mothers, and vi) the occupation types of working mothers and the content of occupations. Concerning thematic units, the effects of gender roles on the social representations of working mother were shown. These findings were considered as valuable information with regards to the social representations of working mothers in Turkish society.

Keywords: Working Mothers; Social Representations, Social Media Users; Gender Roles.

Received/Geliş: 02.08.2019

Accepted/Kabul: 08.11.2019

* Arş. Gör. Uzm Psk., Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Psikoloji Bölümü, e-mail: gkoc@nku.edu.tr, [ID/0000-0002-9680-2387](https://orcid.org/0000-0002-9680-2387).

† Uzm. Psk., Orta Doğu Teknik Kemal Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Psikoloji Bölümü, email: tugcebakirdemir@gmail.com, [ID/0000-0001-6979-7781](https://orcid.org/0000-0001-6979-7781).

‡ Prof. Dr., Orta Doğu Teknik Kemal Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Psikoloji Bölümü, e-mail: bengi@metu.edu.tr, [ID/0000-0002-9050-2818](https://orcid.org/0000-0002-9050-2818).

(Makale türü: Araştırma makalesi)

Giriş

Çocuk bakım kurumlarının sayısının çoğalmasıyla birlikte annelerin iş gücüne katılımı artmış olsa da (Derman ve Başal, 2010), Avrupa Birliği’ne üye ülkelerde %70.2 olan kadın istihdam oranı (Eurostat, n.d.), Türkiye’de yalnızca %28’dir (*İstatistiklerle Kadın 2017*, 2018; Uyar, 2018). Bu oran erkeklerin istihdam oranının yarısından daha azdır. Türkiye’de çalışan kadınlar erkeklere kıyasla daha vasıfsız ve daha düşük ücretli işlerde çalışmaktadır. (Bingöl, 2014). Eğitimli beyaz yakaya sahip kadınların oranı ise sadece %5’tir (Gündüz-Hoşgör ve Smits, 2008). Verilen oranlar kadınların çalışmasına yönelik bireysel tutum ve toplumsal algıların incelenmesinin önemini açıkça göstermektedir.

Bireysel tutum çalışmalarında, kadınların hemcinslerinin çalışmasına daha olumlu baktığı; ayrıca bekar ve büyük şehirlerde yaşayan kişilerin, kadınların çalışmalarına yönelik tutumlarının daha olumlu olduğu görülmüştür (Çıtak, 2008; Quliyeva, 2012). Toplumsal olarak bakıldığında ise, Türkiye’de kadınların çalışmasına karşı olumsuz tutum sergileme ile baskın olan toplulukçu kültür özellikleri arasında doğrudan bir ilişki bulunmuştur (Sönmez ve Adiller, 2015). Toplulukçu kültürde bireylere çocukluğundan itibaren ders kitapları da dahil olmak üzere (Gümüšoğlu, 2013) çeşitli şekillerde öğretilen, kadına ve erkeğe biçilmiş olan roller toplumun gerçekliği haline gelmiştir (Kandiyoti ve Bora, 1997). Bu rollere göre, kadınlar ev işleri yapan, çocuk ve hasta bakımından sorumlu kişiyken, (Damaske, 2013; Johnston ve Swanson, 2007; Sunar, 2013) erkekler “ailenin reisi”, ev gelirinden sorumlu güçlü kişi olarak gösterilmektedir (Ataca, 2013; Kaufman, 2013; Meisenbach, 2010; Warren, 2007).

Yapılan çalışmalar, bireylerin anne/baba olduktan sonra bu toplumsal cinsiyet rollerini daha çok benimsediğini göstermektedir (Boeckmann, Misra ve Budig, 2015). Bu rollerle ilişkili olarak ortaya çıkan yoğun annelik ideolojilerine göre (*Intensive motherhood ideologies*; Hays, 1996), iyi bir anne, çocuğun bakımından sorumlu birincil kişi olmalı ve çocuğu kendi hayatının merkezine koyarak zamanının büyük bir kısmını çocuğa harcamalıdır. Bu düşüncelere maruz kalan kadınlar ise anneliği çok daha zorlu ve kaygılı bir süreç olarak algılamaktadır (Myers, 2017). Bu çalışmalar toplumsal rollerin anneye daha çok rol ve sorumluluk verdiğini açıkça göstermektedir.

Çalışan kadın sayısının artmasıyla birlikte zaman içinde çalışan annelere karşı daha eşitlikçi tutumlar ortaya çıkmaya başlasa da (Donnelly ve diğer., 2016), toplumsal cinsiyet rolleriyle ilgili bu beklentiler çok büyük oranda geçerliliğini korumaktadır. Anne ve baba benzer koşullarda çalışsa bile toplum tarafından annenin ev işlerinden ve çocuk bakımından sorumlu olan en önemli kişi olması beklenmektedir (Lewis, 2001; Moen ve Sweet, 2003). Diğer bir deyişle, anne çalışıyorsa, iş yaşamının yanı sıra ev işleri ve çocuk bakımı işlerini de istihdama katılmayan kadınlar gibi halletmeleri beklenmektedir (Bingöl, 2014). Örneğin, Türkiye’de yemeklerin

neredeysi tamamını (%91.2) kadınların yaptığı görülmüştür (*Aile Yapısı Araştırması 2016*, 2016). Benzer şekilde, güvenli ve ulaşılabilir bir kreş hizmetinin olmaması halinde ücretli çalışmadan vazgeçecek kişinin babadan ziyade anne olması beklenmektedir (Bora, 2012). Okul öncesi yaşta bir çocuğa sahip olma, kadınların işgücüne katılımını olumsuz yönde etkilemektedir (Kılıç ve Öztürk, 2012). Diğer taraftan, istihdama katılmayan evli kadınların neden çalışmadığı incelendiğinde başlıca sebeplerin çocuk bakımıyla ilgili yaşanan sorunlar, eşin izin vermemesi ve çalışan evli kadın olarak yakın çevresinde itibar yitirme olduğu görülmüştür (Çınar, 1994). Benzer şekilde, Türkiye genelinde çalışmayan kadınların %36'sının, doğuda ise %52'sinin ev dışı çalışma yaşamına katılımlarının kocaları tarafından engellendiği görülmüştür (Altınay ve Arat, 2008). Bu çalışmalar da göstermektedir ki anneler çalışsalar dahi toplum, onlardan toplumsal cinsiyet rollerine uygun bir hayat sürmelerini beklemektedir. Sosyal politikaların da desteklediği (Crompton, 1999; Lewis, 2001) bu toplumsal roller ve yoğun annelik ideolojilerinin altında kalan çalışan anneler birçok zorlukla karşılaşmaktadır.

Çalışan annelerin karşılaştığı bu zorluklar, ev ve işteki sorumluluklar ile ev-iş dengesi kurulamamasından kaynaklanıyor olabilir (Schueller-Weidekamm ve Kautzky-Willer, 2012). Hane içindeki problemler düşünöldüğünde, zamanının büyük bir kısmını işte harcayan anneler toplumun dayattığı ideal annelik beklentilerini karşılayamadıkları ve çocuklarıyla yeterince zaman geçirmediklerini düşündükleri için sıklıkla suçluluk duygusu hissedebilmektedirler (Berne, 1694; Gürsoy ve Yıldız Bıçakcı, 2007). Kadınlar eşlerinden daha yüksek bir gelire sahiplerse, eşlerinin erkekliğini küçümsüyormuş gibi hissettiklerini belirtmişler ve ailenin ana gelir kaynağı olmanın kendi annelik rolleriyle çeliştiğini ifade etmişlerdir (Chesley, 2017). İşyerinde karşılaşılan zorluklar düşünöldüğünde ise, düşük iş kalitesine sahip olmak (Shibley ve Coats, 1992) ve iş saatleri sırasında çocukları için kaliteli bir bakım yeri bulamamak (Ünaldı ve diğer., 1995) çalışan annelerin stres seviyelerini arttırmaktadır. Bunun yanı sıra, uzun saatler boyunca çalışan anneler, yorgunluk dolayısıyla daha az temkinli davranmakta, bu da onların iş sağlığı ve güvenliğinin azalmasına neden olmaktadır (Kodagoda, 2018). Bütün bu çalışmalar ev ve işte karşılaşılan zorlukları kısaca özetlemektedir.

Ev ve iş dengesi kurulamadığında annelerin fiziksel ve ruhsal sağlıklarında bozulmalar olduğu görülmüştür (Chatzitheochari ve Arber, 2009; Losoncz ve Bortolotto, 2009). Toplumda en çok zaman baskısı hisseden grubun çalışan anneler olduğu gözlemlenmiştir (Baxter, 2009; Skinner, 2012). Çalışan anneler daimî olarak zaman baskısı hissettiklerini, bu sebeple aynı anda birden çok işi yapmaya çalıştıklarını ve buna rağmen zaman kısıtlılığı problemi yaşadıklarını ifade etmişlerdir (Rose, 2017). Bu baskı ise çalışan annelerin yorgun ve stresli hissetmelerine, dolayısıyla sağlıklarında bozulmalara neden olmaktadır (Grogan, 1996; Josselson, 1990; Morse ve Frust, 1982; Walzer, 1997).

Bütün bu zorluklara rağmen, çalışmanın kişiye olumlu etkileri de bulunmaktadır. Çalışan annelerle ilgili yapılan nitel bir araştırmada, anneler ev ve iş arasında bir seçim yapmak zorunda kalmadıkları için kendilerini şanslı hissettiklerini ifade etmişlerdir (Giele, 2008). Ayrıca, istihdama katılmayan annelerle karşılaştırıldığında, çalışan annelerin yaşam doyumlarının daha yüksek olduğu bulunmuştur (Cranney ve Miles, 2017; Sayıl, Güre, ve Uçanok, 2007). Bununla birlikte, çalışan annelerin olumlu bir benlik algısına sahip oldukları ve iyi oluş düzeylerinin yüksek olduğu görülmüştür (Giele, 2008). Bu çalışmalar da çalışan anne olmanın olumlu ve olumsuz sonuçlarına daha detaylı bakılması gerektiğini göstermektedir.

Bu çerçevede bakıldığında, annenin hangi motivasyonla ve hangi koşullar altında çalıştığının sıklıkla vurgulandığı görülmektedir. Örneğin, iş koşulları düşünüldüğünde, iş yeri ortamı ve annenin işe isteyerek dönmesi gibi faktörler sonuçları etkilemektedir (Sayıl ve diğer., 2007). Ayrıca, çoğunlukla erkek çalışanlardan oluşan işyerlerinde, kadınların kalıp yargılar nedeniyle dışlandıkları için yüksek stres seviyesi ile çalışmak zorunda kaldığı bulunmuştur (Bebekoğlu ve Wasti, 2002; Dayıoğlu ve Kırdar, 2010; Ersöz, 1993; Toksöz, 2007). Annelerin doğum öncesi plana uygun bir şekilde işe döndüklerinde iyi oluş düzeylerinin arttığı görülmüştür (Hock ve DeMeis, 1990; Koren-Karie, 2001; Sayıl ve diğer., 2007). Annenin sahip olduğu mesleğin de çalışan anneyi olumlu ve olumsuz şekilde etkileyebileceği görülmüştür. Uzun vadeli kariyer planlarına ulaşmada esnekliğe sahip olduğunu düşünen anneler işe dönmeye ilgili planlarında zaman açısından daha esnek davranmakta, bu konuda daha az stres yaşamaktadır (Sayıl ve diğer., 2007). Diğer yandan, mesleği eğitimci olan anneler ise kendilerine daha yüksek standartlar koymakta, bu yüzden daha yüksek stres seviyesine sahip olmaktadır (Knowles, Nieuwenhuis ve Smit, 2009).

Ailesel özelliklerin de annenin çalışma motivasyonunu etkilediği görülmüştür. Gelir arttıkça, aileler bebek/çocuk bakımı konusunda daha çok seçeneğe sahip olabilmekte, bunun da annenin çalışıp çalışmama kararında etkili olduğu görülmektedir (Sayıl ve diğer., 2007). Tam tersine, tek ebeveyn olarak çocuk yetiştiren anneler, hem eş desteği alamadığı hem de evli annelere göre daha düşük gelire sahip olduğu için stres seviyeleri yüksektir (Shipley ve Coats, 1992). Eş desteğinin de annenin çalışması ve iyi oluşu arasındaki ilişkide önemli bir etken olduğu bulunmuştur. Eş desteğinin, çocuk bakımında (Aral, 1997; Walker, 1996) ve işe dönen annenin ev iş dengesi sağlayabilmesinde olumlu etkileri olduğu görülmüştür. Bütün bu çalışmalar, çalışan annenin meslek tipi, doğum öncesi planları gibi pek çok faktörün çalışan anne üzerinde olumlu ve olumsuz etkilerini göstermektedir.

Çocukların da annelerin çalışma durumundan etkilendiği birçok çalışma tarafından gösterilmiştir (Baumrind, 1998). Çalışan anne ile çalışmayan anneye sahip 10-12 yaş arası çocuklarla yapılan bir araştırmada, annesi çalışan çocukların annelerini daha sevecen ve daha az

ceza veren anneler olarak gördükleri bulunmuştur (Gürsoy ve Yıldız Bıçakçı, 2007). Çalışan annelerin zaman kısıtlılığı dolayısıyla çocuklarıyla kaliteli zaman geçirmeye çalıştıkları, bu zamanın kalitesinin anne-çocuk bağı, dolayısıyla çocuk gelişimini doğrudan etkilediği bulunmuştur (Hubbs-Tait, Culp, Culp ve Miller, 2002; Yeşilyaprak, 2004). Okul öncesi döneme bakıldığında, çalışan annenin çocuklarının hem genel gelişim olarak (Lara ve diğer., 1994) hem de yemek yeme, giyinme-soyunma gibi öz bakım becerilerinde yaşlılarından daha iyi oldukları bulunmuştur (Demiriz ve Dinçer, 2000). Ayrıca, bu çocuklar ev içinde daha fazla rol aldığı için daha özgüvenli olmaktadır (Çiftçi, 2004:36). Bir meta-analiz çalışması, çalışan anneye sahip kız çocuklarının akademik başarısının diğer çocuklardan daha iyi olduğunu göstermiştir (Goldberg, Prause, Lucas-Thompson ve Himsel, 2008). Bu çalışmalar, çalışan annelerin çocuklarının bu durumdan olumlu etkilendiğini göstermektedir.

Literatürde çalışan bir annenin çocuğu olmanın çocuk gelişimini olumsuz yönde etkilediğini bulan çalışmalar da mevcuttur. Uzun saatler boyunca çalışan annelerin çocuk bakım kalitesinin düştüğü ve çocuklarının bilişsel gelişiminin bu durumdan olumsuz yönde etkilendiği gösterilmiştir (Kodagoda, 2018; Woods, 1972). Orta çocukluk dönemi ile ilk ergenlik yaşlarını kapsayan başka bir çalışmada çalışan anneye sahip çocukların depresif semptomları daha yüksek bulunmuştur (Demir, Karacetin, Demir ve Uysal, 2011). Birçok çalışmanın ulaştığı sonuç ise sadece annenin çalışma statüsünün çocuğun gelişimini etkilemediği, sosyoekonomik durum, çocuğun cinsiyeti, annenin ev iş dengesi sağlayabilmesi gibi diğer birçok etkenin de dikkate alınması gerektiğidir (Kassamali ve Rattani, 2014).

Kısacası, çalışan annelerin karşılaştığı zorluklar ve toplumsal cinsiyet rollerinin onlara dayattığı yüksek annelik beklentileri annelerin genel olarak iyi oluş düzeylerini bozmakta ve stres seviyelerini arttırmaktadır. Bu durum ise annelerin çocuk bakımını, dolayısıyla çocukların gelişimini olumsuz yönde etkileyebilmektedir. Bunların aksine, literatürde çalışan anne ve çalışan anneye sahip bir çocuk olmanın olumlu etkileri de gösterilmiştir. Ancak bütün bu olumlu ve olumsuz etkiler toplumdaki çalışan anneye dair bir takım sosyal temsillerle birlikte anlam kazanıp şekillenmektedir.

Sosyal temsiller, insanların diğer insanlarla ya da gruplarla paylaştığı görüş ve bilgilerdir (Höijer, 2011; Moscovici, 1984). İnsanlar, çevrede olup biteni anlamlandırmak için sosyal temsiller aracılığıyla diğer insanlarla ve gruplarla paylaşımda bulunur (Moscovici, 1988) ve bu şekilde olup bitene anlam kazandırır. Bu anlam ve bilgi, günlük hayatın bir parçası haline gelir (Cirhinlioğlu, Aktaş ve Öner-Özkan, 2006). Sosyal temsiller toplumda paylaşıp deneyimlendikçe anlam yeniden yaratılır ve insanların düşünceleriyle davranışlarını etkiler (Moscovici, 1988). Çalışan anneye dair sosyal temsiller ve bu temsillerin toplumsal algı ve

bireysel tutumlara etkileri zaman içinde değişmiştir (Donnelly ve diğer., 2016), bu yüzden güncel çalışma bu kuram çerçevesinde şekillendirilmiştir.

Sosyal Temsiller Kuramı düşünüldüğünde, çalışan anne olmanın hem anneye hem de çocuğuna olumlu ve olumsuz etkilerini görebilmek adına, çalışan annelere ilişkin sosyal temsilleri anlamının oldukça büyük bir öneme sahiptir. Yukarıda da anlatıldığı gibi Türk kültüründe çalışan anneleri içeren birçok çalışma olmasına karşın çalışan anneleri yansıtan sosyal temsil çalışmasına rastlanmamaktadır. Sosyal temsil çalışmalarına bakıldığında ise medyadaki cinsiyet rolleri (Caradeux ve Salom, 2013; Kruse, Weimer ve Wagner, 1988) ve çalışan kadınlarla (Ruth, Summers ve Carter, 2013) ilgili araştırmalar olmasına karşın çalışan annelerle ilgili sosyal temsil çalışması bulunmamaktadır. Çalışan anne olmaya dair birçok ilişkinin temelini sosyal temsillere bakılarak anlaşılabilirliği düşünülmüştür. Bu sebeple mevcut çalışmada, sosyal sözlük yoluyla elde edilmiş anonim girdiler aracılığı ile Türkiye’deki çalışan annelere ilişkin sosyal temsilleri incelemek amaçlanmaktadır. Çalışan annelere yönelik toplumsal algı düşünüldüğünde, konuyla ilgili sosyal temsillerin ortaya konulmasının toplumsal rolleri anlamakta ve çözüm adına sosyal politikalara öneri sunmak adına faydalı olacağı düşünülmektedir.

Yöntem

Örneklem

Bu çalışmada, çalışan annelere ilişkin 60 girdi sistematik örneklem yöntemiyle alınmıştır. Katılımcılar girdileri tamamen anonim bir yöntemle sadece rumuzları ile yazmışlardır. Bu anonimlikten ötürü, katılımcıların yaş, cinsiyet, sosyoekonomik durum gibi demografik bilgilerine erişilememektedir.

İşlem

Mevcut çalışmada, Türkiye’de en sık ve aktif kullanılan sosyal sözlük olduğu için Ekşi Sözlük verileri kullanılmıştır. Ekşi Sözlük, her türlü olay, etkinlik, konu ve kavram hakkında, siteye kayıtlı yazarların yorumlarını içeren bir web sitesidir. Bu sosyal sitede gündemle ilgili başlıklara çılmakta olup kamuoyu oluşturmada oldukça etkilidir. Araştırma için incelendiğinde ‘Çalışan anne’ başlığı altında yer alan 125 girdi tespit edilmiştir. 2002- 2018 yılları arasında yazılmış olan bu girdilerden 60 tanesi tek sayılar seçilerek alınmıştır. Dört girdi içeriği anlaşılamadığı için analizden çıkarılmıştır. Geriye kalan 56 girdi psikoloji alanında doktora yapmakta olan deneyimli iki araştırmacı tarafından kodlanmıştır.

Türk kültüründe yapılmış çalışan annelerle ilgili temsiller olmadığı için girdiler konvansiyonel içerik analizi (*conventional content analysis*) yöntemiyle incelenmiştir (Hsieh ve Shannon, 2005). Dolayısıyla, girdilerdeki her bir cümle incelenmiş ve tematik ve alt tematik birimler oluşturularak kodlama yapılmıştır. Öncelikle her bir sözlük yazarının verisi araştırmacılar tarafından ayrı ayrı okunmuş ve ana temalar tespit edilmiştir. Ardından

araştırmacılar belirledikleri ilk temaları karşılaştırarak bu temalar konusunda fikir birliğine vardıldıktan sonra kodlamaya başlamıştır. Kodlama sırasında ana ve alt tema sayıları kısıtlı tutulmaya çalışılmıştır. Oluşturulan temalara uymayan girdiler belirlendiğinde yeni temalar eklenmiştir. Girdiler kodlamasının ardından içerik analizinde uzman bir araştırmacı tarafından temalar ve yapısı gözden geçirilerek düzenlemeler yapılmıştır. Bu değişiklik doğrultusunda, bütün girdiler yeniden kodlanarak tematik birimler girdi örnekleriyle birlikte değerlendirilmiştir. Kodlama sonunda temalar hiyerarşik bir düzende bir araya getirilmiştir. Tüm bu süreçte araştırmacılar arası fikir birliği esas alınmıştır. Herhangi bir fikir ayrılığında durum tartışılarak ortak karara varılmıştır.

Oluşturulan tematik birimler üç şekilde incelenmiştir. Tematik birimin kullanılma sıklığı (*f*), tüm katılımcıların mevcut temadan kaç kere bahsettiğinin toplamını ifade etmektedir. Tematik birimi kullanan katılımcı sayısı (*N*), mevcut temayı kaç farklı katılımcının kullandığını göstermektedir. Tematik birimi katılımcıların yüzde kaçının kullandığı (%), tematik birimi kullanan katılımcı sayısının (*N*) toplam katılımcı sayısına (56 kişi) bölünüp yüzle çarpılmasıyla elde edilmiştir.

Bulgular

Sosyal medya girdileri kodlandıktan sonra girdilerdeki ortak örüntüler bir araya getirilmiştir. Bu örüntülerde farklı üst, ara ve alt tematik birimler bulunmuştur. Ortak örüntüler sonucunda 6 adet üst tematik birim ortaya çıkmıştır. Bunlar i) çalışan anneler ile ilgili genel bakış açısını, ii) çalışan annenin çocuğun gelişimine etkisini, iii) çalışan anne ile ilgili çocuğun bakış açısını, iv) çalışan anne olmak ile ilgili annelerin bakış açısını, v) çalışan annenin sosyal destek kaynaklarını ve vi) çalışan annenin meslek tipi ve mesleğinin içeriklerini yansıtmaktadır. Anonim olarak yazılan bu sözlükte, yazarın kim olduğunu belirtmeden yazdığı girdiler çalışan anneler ile ilgili genel bakış açısı olarak değerlendirilmiştir. Eğer sözlük yazarı, bir çocuk olarak ne hissettiğinden ve/veya düşündüğünden bahsetmişse çalışan anne ile ilgili çocuğun bakış açısı teması altında; bir anne olarak ne hissettiğinden ve/veya düşündüğünden bahsetmişse çalışan anne olmak ile ilgili annelerin bakış açısı temasının altında değerlendirilmiştir.

Tablo 1. Çalışan anneler ile ilgili genel bakış açısı

Tematik Birim	<i>f</i>	<i>N</i>	%
Çalışan Anneler ile İlgili Genel Bakış Açısı	339	49	89.29
Düşünceler	336	49	89.29
çalışan annenin zaman kısıtlılığı	53	14	25.00
çalışan annenin birçok şeyle aynı anda mücadele ettiği düşüncesi	52	21	37.50
çalışan annenin çoklu rollere sahip olması	43	12	21.43
çalışan annenin iyi bir anne olamayacağını düşünmek	27	12	14.29
annenin çalışmaması gerektiğini düşünmek	21	8	14.29

Not: *f* = tematik birimin kullanılma sıklığı; *N* = tematik birimi kullanan katılımcı sayısı; % = tematik birimi katılımcıların yüzde kaçının kullandığı

Tablo 1. Çalışan anneler ile ilgili genel bakış açısı (devamı)

Tematik Birim	f	N	%
Çalışan Anneler ile İlgili Genel Bakış Açısı	339	49	89.29
Düşünceler	336	49	89.29
çalışan annenin pek çok iyi yönü olduğunu düşünmek (zeki, eğitimi vb.)	17	11	19,64
çalışan annenin evin finansal yükünden sorumlu olması/ çalışmayan annenin finansal sorumluluğunun olmaması	16	4	7.14
çalışan anneler ile ilgili önyargılarla baş edilmesi gerektiği düşüncesi	15	9	16.07
çalışan annenin fedakar olduğunu düşünmek	13	7	12,50
çalışan annenin de çocuğuna iyi bakabileceği düşüncesi	11	7	12.50
çalışan annenin evle daha az/çalışmayan annenin evle daha çok ilgilendiği düşüncesi	11	6	10.71
çalışan annenin işini/kariyerini sevdiğini düşünmek	7	6	10.71
çalışan annenin de özünde sadece bir insan olduğu düşüncesi	6	4	7.14
çalışan annenin topluma yararlı olacağı düşüncesi	5	2	3.57
anneliğin içgüdüsel olduğunu düşünmek	5	2	3.57
çalışan annenin kendiyile az/çalışmayan annenin kendiyile daha çok ilgilendiği düşüncesi	4	4	7.14
çalışan anne sayısının az olmadığını düşünmek	4	4	7.14
çalışan annenin çocukla yeterince ilgilenmediği düşüncesi	4	3	5.36
kariyer sahibi annenin çocuğu için işe ara verebileceğini düşünmek	3	2	3.57
çalışan anne haklarını savunmak	3	1	1.79
çalışan annenin suçluluk duyduğunu düşünmek	3	1	1.79
çocuğa fazla önem verildiğini düşünmek	1	1	1.79
çalışan annelerin çocuklarının sorunlu olacağını düşünmek	1	1	1.79
Duygular	3	2	3.57
çalışan anneye kızgın olmak ve onu suçlamak	2	2	3.57
çalışan annenin çocuğuna üzülme	1	1	1.79

Not: f = tematik birimin kullanılma sıklığı; N = tematik birimi kullanan katılımcı sayısı; % = tematik birimi katılımcıların yüzde kaçının kullandığı

Çalışan Anneler ile İlgili Genel Bakış Açısı

Çalışan anneler ile ilgili genel bakış açısı teması sosyal medya girdilerinin büyük bir bölümünü kapsamaktadır (Örn, ‘...O çağda çocuğun anneye neredeyse 24 saat boyunca ihtiyacı var. Çalışan anneler ise maalesef çocuklarıyla yeterince ilgilenemiyorlar. Gidin görün kreşlerdeki dramları...’; ‘...Bir günü kımıl kımıl karınca gibi sürekli didinerek geçer...’). Bu üst temanın duygular ($f = 3$; $N = 2$) ve düşünceler ($f = 337$; $N = 49$) olarak iki ayrı ara temaya ayrıldığı saptanmıştır. Düşünceler incelendiğinde, çalışan annelerin zaman kısıtlılığı ($f = 53$; $N = 14$), çalışan annenin birçok şeyle aynı anda mücadele ettiği ($f = 52$; $N = 21$), çalışan annenin fedakâr olduğu ($f = 13$; $N = 7$) ve bu annelerin çoklu rollere sahip olduğu ($f = 43$; $N = 12$) düşünülmektedir. Bunun yanı sıra, çalışan annenin iyi bir anne olamayacağı ($f = 27$; $N = 12$), annelerin çalışmaması gerektiği ($f = 21$; $N = 8$), çalışan annenin çocukla yeterince ilgilenmediği ($f = 4$; $N = 3$) ve çalışan annelerin çocuklarının sorunlu olacağı ($f = 1$; $N = 1$) dile getirilmiştir. Benzer bir şekilde

katılımcılar kariyer sahibi annenin çocuğu için işe ara verebileceğini ($f=3; N=2$), çalışan annenin evle daha az veya tam tersi olarak çalışmayan annenin evle daha çok ilgilendiğini ($f=11; N=6$), dışardaki insanlarla daha iyi vakit geçirdiğini ($f=1; N=1$) ve çalışan annenin kendisiyle az veya çalışmayan annenin kendisiyle daha çok ilgilendiğini ($f=4; N=4$) söylemişlerdir. Bu düşüncelerin aksine, girdilerde çalışan annenin pek çok iyi yönü olduğu (zeki, eğitilmiş, kendi gelişimini önemseyen, ayakları üzerinde durabilen, güçlü, aileye bağlı vs.) ($f=17; N=11$), çalışan annenin evin finansal yükünden sorumlu olması veya çalışmayan annenin finansal sorumluluğunun olmaması ($f=16; N=4$), çalışan annenin de çocuğuna iyi bakabileceği ($f=11; N=7$), çalışan annelerin çocukla kaliteli vakit geçirdiği ($f=4; N=2$), aynı zamanda işini/kariyerini sevdiği ($f=7; N=6$) ve topluma yararlı olacağı düşüncesi ($f=5; N=2$) de yer almaktadır. Ayrıca, çalışan anne sayısının az olmadığı ($f=4; N=4$) ve bu annelerin suçluluk duyduğu ($f=3; N=1$), çalışan anneler ile ilgili önyargılarla baş edilmesi ($f=15; N=9$) ve çalışan anne haklarının savunulması gerektiği ($f=3; N=1$) vurgulanarak çalışan anneye destek olan bir sosyal temsil de saptanmıştır. Benzer biçimde, çalışan annenin de özünde sadece bir insan olduğu ($f=6; N=4$) ve günümüzde çocuğa fazla önem verildiği ($f=1; N=1$) düşünceleri saptanmıştır. Ayrıca, çalışan anneden bağımsız olarak annelik ile ilgili düşüncelerinden de bahsetmişlerdir. Anneliğin içgüdüsel olduğuna ($f=5; N=2$) ve her kadının anne olmaması gerektiğini ($f=6; N=1$) vurgulamışlardır.

Girdilerde çalışan anneler ile ilgili duygular da yer almaktadır ($f=3; N=2$). Oldukça az sayıda olan duygu ifadeleri çalışan anneye kızgın olma ve onu suçlama ($f=2; N=2$) ve çalışan annenin çocuğuna üzülmeye ($f=1; N=1$) duygularını içermektedir (bkz. tablo 1).

Tablo 2. Çalışan annenin çocuğun gelişimine etkisi

Tematik Birim	<i>f</i>	<i>N</i>	%
Çalışan Annenin Çocuğun Gelişimine Etkisi	160	27	48.21
Çocuğun bağımsızlığı	97	16	28.57
İdeal çocuk gelişimi	13	10	17.87
Anne-çocuk etkileşimi	13	7	12.50
Eğitimsel gelişim	13	5	8.93
Kişilik gelişimi	6	2	3.57
Çocuğun ruhsal sağlığı	5	2	3.57
Bilişsel gelişimi	5	1	1.79
Fiziksel sağlık	4	2	3.57
Sosyal gelişim	3	2	3.57
Baba-çocuk etkileşimi	1	1	1.79

Not: *f* = tematik birimin kullanılma sıklığı; *N* = tematik birimi kullanan katılımcı sayısı;

% = tematik birimi katılımcıların yüzde kaçının kullandığı.

Çalışan Annenin Çocuğun Gelişimine Etkisi

Çalışan annenin çocuğun gelişimine etkisi sık kullanılan ikinci tematik birimdir ve on adet alt birimden oluşmaktadır (Örn, ‘Dokuz yaşından bu yana yemekti, temizlikti, düzendi hep hayatımın bir parçası oldu. Eğitim yaşamım boyunca okul üniformamı bildim bileli hep kendim

ütüledim...’; ‘...Onun sayesinde öğrendim; cesur olmayı, üretmenin yaratmanın heyecanını, okumayı, öğrenmeyi, meraklı olmayı...’). Katılımcılar çalışan annenin, çocuğun bağımsızlığına etkisini sıklıkla dile getirmiştir ($f = 97$; $N = 16$). Bu alt birimde çalışan anneye sahip çocuğunun hareketlerinde özgür olması, ev işi yapma ve kendi ayakları üzerinde durabilme becerisinin fazla olmasından bahsedilmiştir. Ayrıca bu çocukların olası tehlikelerin daha çok farkında olduğundan ve deneyimlerinden öğrenme becerilerinin daha fazla olduğundan söz edilmiştir. Bunlara ek olarak, yalnız zaman geçirebilen ve sorumluluk duygusu yüksek çocuklar olduğuna vurgu yapılmıştır.

Ayrıca, ideal çocuk gelişimi için kritik dönemlerin varlığından da söz edilmiştir ($f = 13$; $N = 10$). Anne-çocuk etkileşimi alt teması da bir diğer alt tema olarak karşımıza çıkmıştır ($f = 13$; $N = 7$). Bu temada, çalışan anne ve çocuk arasındaki etkileşimin az olduğu ve çocuğun anneden daha çok ilgi istediği belirtilmiştir. Girdiler incelendiğinde yalnızca bir katılımcının baba-çocuk etkileşiminin çocuk gelişimi üzerindeki etkisine dikkat çektiği görülmektedir ($f = 1$; $N = 1$). Bunların yanı sıra, çalışan annenin çocuğun eğitimsel gelişimine ($f = 13$; $N = 5$) (örn., okul öncesi eğitim seçeneği ve farklı okulları deneyimleme), kişilik gelişimine ($f = 6$; $N = 2$) (örn., meraklı olmak, cesur olmak ve yaratıcı olmak), bilişsel gelişimine ($f = 5$; $N = 1$) (örn., problem çözme becerisi) ve sosyal gelişimine ($f = 3$; $N = 2$) (örn., çalışan annenin çocuğunun sosyal, girişken ve aktif olması) katkı sağladığı vurgulanmıştır. Bunların aksine, çalışan annenin çocuğu ruhsal ($f = 5$; $N = 2$) (örn., travma) ve fiziksel ($f = 4$; $N = 2$) (örn., uyku problemleri) olarak olumsuz yönde etkilediği de ifade edilmiştir (bkz. tablo 2).

Tablo 3. Çocuğun çalışan anne ile ilgili bakış açısı

Tematik Birim	<i>f</i>	<i>N</i>	%
Çocuğun Çalışan Anne ile İlgili Bakış Açısı	142	32	57.14
Çocuğun duygusu	108	29	51.79
olumsuz	60	22	39.29
stresli/rahatsız ve/ya tedirgin hissetmek	13	7	12.50
çaresiz ve/ya üzgün hissetmek	12	8	14.29
daha fazla ilgi ve/ya şefkat ihtiyacı	9	4	7.14
anneye karşı kızgınlık/düşmanlık hissetmek, anneyi affedememek	8	4	7.14
değersiz, terkedilmiş ve/ya yalnız hissetmek	8	6	10.71
anneye özlem duymak	5	5	8.93
hissiz olmak	3	2	3.57
diğer çocukları kıskanmak	1	1	1.79
suçluluk duygusu hissetmek	1	1	1.79
olumlu	48	18	32.14
anneye minnet duymak	18	7	12.50
annesi ile gurur duymak	9	6	10.71
hoşnut ve/ya mutlu hissetmek	7	6	10.71
anneye sevgi/saygı duymak	7	5	8.93
anneye sempati hissetmek	4	4	7.14
çalışan anneye sahip olduğu için şanslı hissetmek	2	2	3.57

Not: f = tematik birimin kullanılma sıklığı; N = tematik birimi kullanan katılımcı sayısı; % = tematik birimi katılımcıların yüzde kaçının kullandığı.

Tablo 3. Çocuğun çalışan anne ile ilgili bakış açısı (devamı)

Tematik Birim	f	N	%
Çocuğun Çalışan Anne ile İlgili Bakış Açısı	142	32	57.14
Çocuğun düşüncesi	34	13	23.21
olumsuz	26	10	17.86
annenin kendisinin etrafında olmadığını düşünmek	11	7	12.50
annenin tahammülsüz ve/ya gergin olduğunu düşünmek	11	2	3.57
çalışan annenin çocuğu olmanın zor ve/ya gereksiz olması	2	2	3.57
çocuğun anneden istediği ilgiyi göremediğini düşünmesi	2	1	1.79
nötr	5	4	7.14
çocuğun hangi gelişimsel döneminde annenin çalıştığının önemli olduğu düşüncesi	3	2	3.57
çocuğun zamanı annenin iş saatleri ile ilişkilendirmesi	2	1	1.79
diğer çocukları kıskanmak	1	1	1.79
suçluluk duygusu hissetmek	1	1	1.79
olumlu	48	18	32.14
anneye minnet duymak	18	7	12.50
annesi ile gurur duymak	9	6	10.71
hoşnut ve/ya mutlu hissetmek	7	6	10.71
anneye sevgi/saygı duymak	7	5	8.93
anneye sempati hissetmek	4	4	7.14
çalışan anneye sahip olduğu için şanslı hissetmek	2	2	3.57

Not: f = tematik birimin kullanılma sıklığı; N = tematik birimi kullanan katılımcı sayısı;

% = tematik birimi katılımcıların yüzde kaçının kullandığı.

Çocuğun Çalışan Anne ile İlgili Bakış Açısı

Bu tematik birim, duygular ($f = 109$; $N = 29$) ile düşünceler ($f = 34$; $N = 13$) olarak iki ayrı ara temaya ayrılmaktadır (Örn, ‘...Güzelim çocukluk yıllarında çalışan anne rahatsız eder, üzer zaman zaman. Başkalarının annesi bütün gün evde eve gidince yemek kokuları karşılyor arkadaşlarımı neden ben domates peynir yemek zorundayım...’; ‘Ellerinden öpülesi kadındır. Hayatını iş, ev, koca ve çocuk arasına sıkıştırın mucizeler yaratan kadındır.’). Bir çocuk olarak katılımcılar annelerine minnet ($f = 18$; $N = 7$) ve gurur duyduklarını ($f = 9$; $N = 6$), çalışan annelerinden hoşnut ve/ya mutlu olduklarını ($f = 7$; $N = 6$), annelerine sevgi/saygı duyduklarını ($f = 7$; $N = 5$), onlara sempati hissettiklerini ($f = 4$; $N = 4$) ve çalışan bir anneye sahip oldukları için şanslı hissettiklerini ($f = 2$; $N = 2$) dile getirmişlerdir. Bu alt temaların olumlu duyguları içerdiği görülmektedir ($f = 48$; $N = 18$). Bu olumlu duyguların aksine, katılımcılar bir çocuk olarak çalışan anne karşısında yaşadıkları olumsuz duyguları daha sık olarak vurgulamıştır ($f = 60$; $N = 22$). Çalışan anneye sahip oldukları için stresli/rahatsız ve/ya tedirgin ($f = 13$; $N = 7$), çaresiz ve/ya üzgün hissettiklerini ($f = 12$; $N = 8$), daha fazla ilgi ve/ya şefkat ihtiyacı duyduklarını ($f = 9$; $N = 4$), çalışan anneye karşı kızgınlık/düşmanlık gibi duygular beslediklerini ve annelerini affedemediklerini ($f = 8$; $N = 4$) dile getirmişlerdir. Benzer bir şekilde, değersiz, terkedilmiş ve/ya yalnız hissetme ($f = 8$; $N = 6$), anneye çalıştığı için özlem duyma ($f = 5$; $N = 5$), çalışan anneye

karşı hissiz olma ($f=3$; $N=2$) ve anneye karşı suçluluk hissetme ($f=1$; $N=1$) duyguları da ifade edilmiştir.

Girdiler incelendiğinde, çocukların çalışan anneleri ile ilgili düşüncelerini de aktardığı görülmüştür ($f=34$; $N=13$). Bu düşünceler olumsuz ($f=26$; $N=10$), nötr ($f=5$; $N=4$) ve olumlu ($f=3$; $N=2$) olarak üç ayrı başlıkta toplanmıştır. Çocuklar çalışan annelerinin kendisinin etrafında olmadığını ($f=11$; $N=7$), annelerinin tahammülsüz ve/ya gergin olduğunu ($f=11$; $N=2$), çalışan anne çocuğu olmanın zor ve/ya gereksiz olduğunu ($f=2$; $N=2$) ve çalışan annelerinden istedikleri ilgiyi göremediklerini ($f=2$; $N=1$) düşünmektedir. Bunların aksine, çalışan anneyi rol model alma düşüncesi ($f=1$; $N=1$), çalışan annesinin duygularının farkında olma ($f=1$; $N=1$) ve düşüncesine katılma ($f=1$; $N=1$) olumlu düşünceler arasında yer bulmuştur. Ayrıca, çalışan annelere sahip çocuklar, kendilerinin hangi gelişimsel döneminde annenin çalıştığına önemli olduğunu düşünmüşler ($f=3$; $N=2$) ve zamanı annelerinin iş saatleri ile ilişkilendirdiğini dile getirmişlerdir ($f=2$; $N=1$). Bu düşünceler nötr olarak değerlendirilmiştir (Bkz. Tablo 3).

Tablo 4. Çalışan anne olmak ile ilgili annelerin bakış açıları

Tematik Birim	<i>f</i>	<i>N</i>	%
Çalışan Anne Olmak ile İlgili Annelerin Bakış Açılıarı	89	26	46.43
Annenin duygusu	82	25	44.64
olumsuz	69	18	32.14
yorgun (fatigue) hissetmek	22	11	19.64
suçlu/pişman hissetmek	13	6	10.71
stresli/kaygılı hissetmek	13	5	8.93
canı sıkılmış/kötü hissetmek	6	5	8.93
tükenmiş (burnout) hissetmek	5	2	3.57
heyecansız hissetmek	4	1	1.79
üzgün hissetmek	3	3	5.36
özlemek	3	2	3.57
olumlu	13	5	8.93
suçlu hissetmemek	8	1	1.79
rahatlamış (relaxation) hissetmek	2	2	3.57
şanslı hissetmek	1	1	1.78
umutlu hissetmek	1	1	1.78
sabırlı hissetmek	1	1	1.78
Annenin düşüncesi	7	5	8.93
ev işleri ile ilgili çözüm düşünme	3	1	1.79
çocuğuna neden çalıştığını anlatamadığını düşünmek	2	2	3.57
çalışmanın ev hayatına faydalı olmadığı düşüncesi	1	1	1.79
annenin kendini feda etmemesi gerektiği düşüncesi	1	1	1.79

Not: f = tematik birimin kullanılma sıklığı; N = tematik birimi kullanan katılımcı sayısı;

% = tematik birimi katılımcıların yüzde kaçının kullandığı.

Çalışan Anne Olmak ile İlgili Annelerin Bakış Açılıarı

Çalışan anne olmak ile ilgili annelerin bakış açıları bir diğer üst tematik birimdir (Örn, ‘...Kreşte düştü, aradılar gittim aldım. Kreşe vermeseydim düşmezdi diye vicdan azabı duymadım...’; ‘...Huzursuzdur, akli evdedir, yorgundur, uykusuzdur, ama çalışmak zorundadır...’). Bu tematik birimde anneler kendi duyguları ve düşüncelerinden bahsetmiştir.

Girdiler incelendiğinde annelerin duygularından daha sık bahsettiği görülmektedir. Bu duygular olumlu ($f = 13; N = 16$) ve olumsuz ($f = 69; N = 18$) olarak iki ayrılmıştır. Suçlu hissetmemek ($f = 8; N = 1$), rahatlamış (relaxation) ($f = 2; N = 2$), şanslı ($f = 1; N = 1$), umutlu ($f = 1; N = 1$) ve sabırlı hissetmek ($f = 1; N = 1$) annelerin çalışmak ile ilgili olumlu duyguları arasında yer alırken; yorgun (fatigue) ($f = 22; N = 11$), suçlu/pişman ($f = 13; N = 6$), stresli/kaygılı ($f = 13; N = 5$), canı sıkılmış/kötü ($f = 6; N = 5$), tükenmiş (burnout) ($f = 5; N = 2$), heyecansız ($f = 4; N = 1$), üzgün hissetmek ($f = 3; N = 3$) ve özlemek ($f = 3; N = 2$) olumsuz duygular olarak bahsedilmiştir.

Yalnızca beş anne çalışmak ile ilgili düşüncelerinden bahsetmiştir. Bu annelerden ikisi çocuğuna neden çalıştığını anlatamadığını düşünmektedir ($f = 2; N = 2$). Ayrıca, çalışmanın ev hayatına faydalı olmadığı ($f = 1; N = 1$) ve annenin kendini feda etmemesi gerektiği ($f = 1; N = 1$) düşüncesi de dile getirilmiştir. Bir anne ise ev işleri ile ilgili çözüm arayışında olmaktan söz etmiştir ($f = 3; N = 1$) (Bkz. Tablo 4).

Tablo 5. Çalışan annenin sosyal destek kaynakları ve çalışan annenin meslek tipi ve mesleğinin içeriği

Tematik Birim	f	N	%
Çalışan Annenin Sosyal Destek Kaynakları (örn., büyükanne, dede, kreş)	43	19	33.93
Çalışan Annenin Meslek Tipi ve Mesleğinin İçeriği (örn., hekim, öğretmen, sürekli hareket halinde olmak ve ofiste çalışması vb.)	13	6	10.71

Not: f = tematik birimin kullanılma sıklığı; N = tematik birimi kullanan katılımcı sayısı;

% = tematik birimi katılımcıların yüzde kaçının kullandığı.

Çalışan Annenin Meslek Tipi ve Mesleğinin İçeriği

Bu tematik birimde çalışan annelerin meslek tiplerine ve mesleklerinin içeriklerine vurgu yapılmıştır (örn, ‘... Belli meslek gruplarında çalışmak daha da katmerliyor zorluğu sanırım. Günü bir plaza katında ya da en azından aynı mekânda, bir bilgisayar başında geçiriyor olsaydım da yine bu kadar dağılmış hisseder miydim?’). Hekim ve öğretmen gibi birkaç meslek tipinin yanı sıra iş yerinde sürekli hareket halinde olmak ve ofis çalışması gibi meslek içerikleri dile getirilmiştir (bkz. Tablo 5).

Tartışma

Mevcut çalışmada Türkiye’de sosyal sözlük kullanıcılarının çalışan annelere ilişkin sosyal temsilleri incelenmiştir. Altı ana tema ve bu temaların dördünde birçok alt tema bulunmuştur. Bu tematik birimler i) çalışan anneler ile ilgili genel bakış açısını, ii) çalışan annenin çocuğun gelişimine etkisini, iii) çocuğun çalışan anne ile ilgili bakış açısını, iv) çalışan anne olmak ile ilgili annelerin bakış açılarını, v) çalışan annenin sosyal destek kaynaklarını ve vi) çalışan annenin meslek tipi ve mesleğinin içeriğini yansıtmaktadır.

En sık karşılaşılan tematik birimin çalışan anneler ile ilgili genel bakış açılarını içerdiği görülmektedir. Bu temanın altında ise duygulardan çok düşünceler öne çıkmıştır. Duygulara bakıldığında kızgın olmak, suçlamak ve çocuğa üzülme gibi olumsuz duygulardan bahsedildiği

görülmektedir. Düşünceler temasında ise en sık görülen tematik alt birimler çalışan annenin zaman kısıtlılığı, birçok şeyle aynı anda mücadele etmesi, çoklu rollere sahip olması ve çalışan annenin iyi bir anne olamayacağıdır. Çalışan annenin zaman kısıtlılığı, en sık bahsedilen alt tematik birim olup bu tematik birimin içeriğindeki çoklu roller, zaman kısıtlılığı hissetmeleri gibi alt temalar literatürdeki önceki çalışmaları destekler niteliktedir (örn, Baxter, 2009; Skinner, 2012). Diğer alt tematik birimler olarak çalışan annenin çoklu rollere sahip olması ve birçok şeyle aynı anda mücadele ettiği düşüncesinin birbirini desteklediği düşünülmektedir. Geçmiş çalışmalar eşleriyle benzer şartlarda çalışsalar dahi annelerden toplumsal cinsiyet rollerini de karşılama beklendiğini göstermiştir (Lewis, 2001; Moen ve Sweet, 2003). Bu da mevcut çalışmada annenin kadın, anne, çalışan gibi birçok role sahip olmasına karşılık gelmektedir. Diğer alt tematik birimlere bakıldığında, birbirlerine karşıtlık oluşturan temaların ortaya çıktığı görülmüştür. Örneğin, çalışan annenin iyi bir anne olamayacağını düşünmek alt tematik biriminin sıklık oranı %21 iken çalışan annenin de çocuğuna iyi bakabileceği düşüncesi %12.5 olarak bulunmuştur. Benzer şekilde, çalışan annenin de pek çok iyi yönü olduğunu düşünen kişilerin oranı %20 iken annenin çalışmaması gerektiğini düşünen katılımcıların oranı %14.29 olarak bulunmuştur. Karşıt görüşlerin benzer oranlarda çıkması çalışan anneye dair temsillerin değişkenlik gösterdiği ve yer yer kutuplaştığı şeklinde yorumlanabilir.

Girdiler, çalışan annenin çocuğun gelişimine etkisini de içermekte ve çalışan annenin sosyal temsilinin çocuk üzerindeki sonuçlarını göstermektedir. Alt boyutlara bakıldığında sıklıkla (%29) çocuğun bağımsızlığının vurgulandığı görülmüştür. Çalışan anne çocuklarının hareketlerinde özgür, ev işi yapma becerisine sahip, sorumluluk duygusu yüksek, yalnız zaman geçirebilen bireyler olduğundan bahsedilmesi önceki çalışmaları destekler niteliktedir (Demiriz ve Dinçer, 2000).

Çocuğun çalışan anne ile ilgili bakış açısı bulgularda en sık bahsedilen üçüncü tema olup duygu ve düşünceler olmak üzere iki alt temadan oluşmaktadır. Çocukların düşüncelerinden çok duygularından bahsettikleri görülmüştür. Duygular alt temasında, olumsuz duygulardan bahsedilmiştir. Olumlu duygular çalışan anneye minnet ve gurur duymayı; olumsuz duygular ise çalışan anneye sahip olduğu için çaresiz veya üzgün hissetmek ile stresli/rahatsız/tedirgin olmayı içermektedir. Çocukların düşüncelerinin çoğunun olumsuz olduğu görülmüştür. Çocukların bu olumsuz düşünceleri çalışan annelerin kendilerinin etrafında olmaması, annenin tahammülsüz ve/ya gergin olması ve çalışan annenin çocuğu olmanın zor ve/ya gereksiz olması gibi düşüncelerdir. Ayrıca, annenin çocuğun hangi gelişimsel döneminde çalışıp çalışmadığının önemli olduğunu düşünmek gibi tarafsız düşüncelere de rastlanmıştır. Anneyi rol model almak ve annenin duygularının farkında olmak gibi olumlu düşünceler de saptanmıştır. Sonuç olarak, bu girdileri yazan kişilerin bir çocuk olarak ne hissettiklerini belirtmelerinin önemli bir bulgu olduğu

düşünülmektedir. Ayrıca, olumlu ve olumsuz duygu alt temalarının genelde birbirine zıt duygular içerdiği görülmüştür. Yetişkin gözüyle düşüncelerinden bahsettiklerinde de olumsuz ve tarafsız düşüncelerin olumlulardan daha fazla olduğu görülmüştür. Bu bulgular, çocuklar açısından çalışan anne temsilinin kişiler arasında farklılaşmakta olduğunu göstermektedir.

Çalışan annelerin kendileriyle ilgili bakış açıları incelendiğinde, onların da çocuklar gibi özellikle olumsuz duygularından söz ettikleri tespit edilmiştir. Sosyal temsilin karşılığı olan bu grubun temsillerini olumsuz duygular üzerine kurduğu görülmektedir. Bu olumsuz duygular arasında sıklıkla kendilerini yorgun, suçlu ve pişman hissettiklerinden söz etmişlerdir. Az sayıda görülen olumlu duygular arasında da kişilerin kendilerini suçlu hissetmediği, rahatlamış ve şanslı hissettikleri bulunmuştur. Duygular arasında çoğunlukla suçluluk duygusu öne çıkmıştır ve bu bulgu önceki çalışmalarla paralellik göstermektedir (Bağlı ve Sevim, 2007; Gürsoy ve Yıldız Bıçakcı, 2007). Suçluluğun arkasından gelen yorgunluk alt temasının ise birçok role sahip olduğu için zaman baskısı altında hissetmenin doğal bir sonucu olduğu düşünülmektedir. Bu sonuç, literatürdeki önceki çalışmaları destekler niteliktedir (örn, Walzer, 1997).

Alt temaları bulunmayan ve sıklık olarak en az karşılaşılan iki tema ise çalışan annenin sosyal destek kaynakları ve çalışan annenin meslek tipi ve mesleğinin içeriğidir. Sosyal destek kaynakları olarak büyükanne ve dedeler ile kreş/yuvalardan bahsedilmiştir, bu da toplumumuzda en sık kullanılan yöntemlerdir (İnan, 2010). Son tematik birim olarak çalışan annenin meslek tipi (örn., öğretmen) ve mesleğinin içeriğinden (örn., ofis çalışanı olmak) ise çok az bahsedilmiştir. Bu da bize annenin mesleğinin değil salt olarak çalışma durumunun önemli görüldüğünü göstermiştir.

Bulguların, çalışmanın mevcut kısıtlılıkları çerçevesinde değerlendirilmesi gerekmektedir. Öncelikle, girdileri yazan kişilerin demografik bilgilerine erişilememiştir. Bu sebeple sözlük yazarının kimin bakış açısıyla yazdığı yalnızca araştırmacılar tarafından varsayılmıştır. Ancak bu anonimlikten ötürü katılımcıların samimi bir şekilde gerçek duygu ve düşüncelerini ortaya koyarak kendi temsillerini daha iyi aktardıkları düşünülmektedir. Ayrıca, bu konuyla ilgili en çok girdi sayısına sahip olduğu için sosyal sözlük olarak yalnızca *Ekşi Sözlük* seçilmiştir. Bu da başka bir kısıtlılık yaratabilmektedir. Son olarak sosyal sözlükteki girdilerin hepsi kodlanmamıştır. İçerik analizi açısından daha kaliteli bulgular elde etmek amacıyla girdiler seçkisiz olarak seçilmiştir.

Sonuç olarak, mevcut çalışmanın temalarına bakıldığında toplumsal cinsiyet rollerinin getirdiği beklentilerin çalışan anneler üzerinde hala geçerliliğini koruduğu görülmüştür. Eşitlikçi cinsiyet tutumlarının yaygınlaştırılmasına yönelik olarak okullarda geniş çaplı eğitimlerin verilmesi ve buna yönelik sosyal politikaların düzenlenmesi önerilmektedir. Bu durumun çalışan anneler üzerindeki baskıyı azaltacağı, çalışan annelerin ruh sağlığını olumlu yönde etkileyeceği

ve çocukların gelişimine katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Kısıtlılıklarının yanında, mevcut çalışmanın literatüre birçok katkısı vardır. Çalışan anne sosyal temsilleri altında bulunan temaların, kadınların maruz kaldığı toplumsal cinsiyet rollerini anlamada faydalı olacağı düşünülmektedir. Çalışmanın bulguları düşünüldüğünde, sıklıkla birbirine zıt temalarla karşılaşmış olup toplumda çalışan anne temsiline kişiler veya gruplar arası farklılıklar gösterebileceği görülmüştür. Dolayısıyla gelecek çalışmalarda farklı politik, sosyal ve çevresel koşulların çalışan anne temsili üzerine etkisinin incelenmesi önerilmektedir. Ayrıca, çalışan annenin olduğu bir evde babaların da ev işlerinde ve çocuk bakımında daha çok sorumluluk aldığı görülmüştür (Çiftçi, 2004:36). Gelecek çalışmalarda babaların da çocuk bakımı ve ev işlerine katılımı incelenip çalışan baba temsili araştırılabilir.

Kaynakça

- Aile Yapısı Araştırması 2016*. (2016). Ankara: Türkiye İstatistik Kurumu.
- Altınay, A. ve Arat Y. (2008). *Türkiye’de Kadına Yönelik Şiddet*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Aral, N. (1997). *Fiziksel İstismar ve Çocuk*. Ankara, Türkiye: Tekışık.
- Ataca, B. (2013). Türk Aile Yapısı ve İşleyişi. In S. Bekman ve A. Aksu-Koç (Eds.), *İnsan Gelişimi, Aile ve Kültür: Farklı Bakış Açılıarı* (pp. 155–172). İstanbul: Koç Üniversitesi.
- Bağlı, M. T. ve Sevim, S. A. (2007). Popüler Anababalık: Aile Dergileri Üzerine Bir Araştırma. N. Ahioğlu ve N. Güney (Ed.), *Popüler Kültür ve Çocuk içinde* (s. 127-158). Ankara: Dipnot Yayınları.
- Baumrind, D. (1998). From ought to is: A neo-marxist perspective on the use and misuse of the culture construct. *Human Development*, 41(3), 145–165.
- Baxter, J. (2009). The sources of time pressure. *Family Relationships Quarterly*, 13(13), 21–23.
- Bebekoğlu, G., ve Wasti, S. A. (2002). Çalışan kadınlara yönelik cinsiyet temelli düşmanca davranışların sebepleri ve sonuçları üzerine bir araştırma. *Yönetim Araştırmaları Dergisi*, 2(2), 215–238.
- Berne, E. (1694). *Games People Play*. New York: Grove Press Inc.
- Bingöl, O. (2014). Toplumsal cinsiyet olgusu ve Türkiye’de kadınlık. *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 2014(3), 108-114.
- Boeckmann, I., Misra, J. ve Budig, M. J. (2015). Cultural and institutional factors shaping mothers’ employment and working hours in postindustrial countries. *Social Forces*, 93(4), 1301–1333.
- Bora, A. (2012). *Toplumsal cinsiyete dayalı ayrımcılık. Ayrımcılık: Çok Boyutlu Yaklaşımlar*. (Der: Kenan Çayır ve Müge Ayan Ceyhan) İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Caradeux, D. A. ve Salom, L. G. (2013). Social representation of gender in award-winner short films in Spain. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 95, 126-135.

- Chatzitheochari, S. ve Arber, S. (2009). Lack of sleep, work and the long hours culture: Evidence from the uk time use survey. *Work, Employment and Society*, 23(1), 30–48.
- Chesley, N. (2017). What does it mean to be a “breadwinner” mother? *Journal of Family Issues*, 38(18), 2594–2619.
- Cirhinlioğlu, F., Aktaş, V. ve Öner-Özkan, B. (2006). Sosyal Temsil Kuramına genel bir bakış. *C.Ü. Sosyal Bilimler Dergisi*, 30(2), 163-174.
- Cranney, S. ve Miles, A. (2017). Desperate housewives? Differences in work satisfaction between stay-at-home and employed mothers, 1972-2012. *Journal of Family Issues*, 38(11), 1604–1625.
- Crompton, R. (1999). *Restructuring Gender Relations and Employment: The Decline of The Male Breadwinner*. Oxford: Oxford University Press.
- Çınar, E. M. (1994). Unskilled urban migrant women and disguised employment: Home-working women in Istanbul, Turkey, *World Development*, 22(3), 369-380.
- Çıtak, A. (2008). *Kadınların çalışmasına yönelik tutum: Cinsiyet, cinsiyet rolü ve sosyoekonomik düzeye Göre bir karşılaştırma*. Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Çiftçi, B. (2004). *Türkiye’de sanayileşme sürecinde çalışan kadınlar ve aile içi yaşam, istihdam kadın işgücü ve yeni iş kanunu sempozyumu*, Muğla: TİSK Yayını.
- Damaske, S. (2013). Work, family, and accounts of mothers’ lives using discourse to navigate intensive mothering ideals. *Sociology Compass*, 7(6), 436–444.
- Dayıoğlu, M. ve Kırdar, M. (2010). *Türkiye’de Kadınların İşgücüne Katılımında Belirleyici Etkenler ve Eğilimler*. Ankara.
- Demir, T., Karacetin, G., Demir, D. E. ve Uysal, O. (2011). Epidemiology of depression in an urban population of Turkish children and adolescents. *Journal of Affective Disorders*, 134(1-3), 168-176.
- Demiriz, S. ve Dinçer, Ç. (2000). Okulöncesi dönem çocuklarının öz bakım becerilerinin annelerinin çalışıp çalışmama durumlarına göre incelenmesi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 19, 58–65.
- Derman, M. T. ve Başal, H. A. (2010). Cumhuriyetin ilanından günümüze türkiye’de okul öncesi eğitim ve ilköğretimde niceliksel ve niteliksel gelişmeler. *Journal of International Social Research*, 11(3), 560–569.
- Donnelly, K., Twenge, J. M., Clark, M. A., Shaikh, S. K., Beiler-May, A. ve Carter, N. T. (2016). Attitudes toward women’s work and family roles in the united states, 1976–2013. *Psychology of Women Quarterly*, 40(1), 41–54.
- Ersöz, A. G. (1993). Yönetici kadınların ve eşlerinin ev içi iş bölümü konusundaki tutum ve davranışlarına ilişkin sosyolojik bir araştırma. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi*,

- 14(1), 1–2.
- Eurostat. (n.d.). Employment Rate by Sex. Eurostat. Retrieved August 17, 2018, from <https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-datasets/-/tesem120>
- Giele, J. Z. (2008). Homemaker or career woman: Life course factors and racial influences among middle class americans. *Journal of Comparative Family Studies*, 39(3), 393–411.
- Goldberg, W. A., Prause, J. A., Lucas-Thompson, R. ve Himsel, A. (2008). Maternal employment and children’s achievement in context: A meta-analysis of four decades of research. *Psychological Bulletin*, 134(1), 77–108.
- Grogan, M. (1996). *Voices of Women Aspiring to the Superintendency*. New York: SUNY Press.
- Gümüšoğlu, F. (2013). *Ders Kitaplarında Toplumsal Cinsiyet (1928-2013)*. İstanbul: Kaynak.
- Gündüz-Hoşgör, A., & Smits, J. (2008). Variation in labor market participation of married women in Turkey. *Women's Studies International Forum*, 31(2), 104-117.
- Gürsoy, F. ve Yıldız Bıçakcı, M. (2007). A comparison of parental attitude perceptions in children of working and nonworking mothers. *Social Behavior and Personality and Personality*, 35(5), 693–706.
- Hays, S. (1996). *The Cultural Contradictions of Motherhood*. New Haven, CT: Yale University Press.
- Hock, E. ve DeMeis, D. (1990). Depression in mothers of infants: The role of maternal employment. *Developmental Psychology*, 26(2), 285–296.
- Höijer, B. (2011). Social representations theory: A new theory for media research. *Nordicom Review*, 32(2), 3–16.
- Hsieh, H. F. ve Shannon, S. E. (2005). Three approaches to qualitative content analysis. *Qualitative Health Research*, 15(9), 1277–1288.
- Hubbs-Tait, L., Culp, A. M., Culp, R. E. ve Miller, C. E. (2002). Relation of maternal cognitive stimulation , emotional support , and intrusive behavior during head start to children ’ s kindergarten cognitive abilities. *Child Development*, 73(1), 110–131.
- İnan, H. Z. (2010). Babysitters in early childhood : A research on parents ’ experiences and perspectives on babysitters. *Inonu University Journal of the Faculty of Education*, 11(2), 1–17.
- İstatistiklerle Kadın 2017*. (2018). Ankara. https://itb.org.tr/img/userfiles/files/%C4%B0statistiklerle_Kad%C4%B1n_07_03_2017.pdf
- Johnston, D. D. ve Swanson, D. H. (2007). Cognitive acrobatics in the construction of worker-mother identity. *Sex Roles*, 57, 447–459.
- Josselson, R. (1990). *Finding Herself: Pathways to Identity Development in Women*. San Francisco: Jossey-Bass Publishers.
- Kandiyoti, D. ve Bora, A. (1997). *Cariyeler Bacular Yurттаşlar: Kimlikler ve Toplumsal Dönüşümler*. İstanbul: Metis Yayınları.

- Kassamali, N. ve Rattani, S. A. (2014). Factors that affect attachment between the employed mother and the child, infancy to two years. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 159, 6–15.
- Kaufman, G. (2013). *Superdads: How Fathers Balance Work and Family in The 21st Century*. New York: New York University Press.
- Kılıç, D., & Öztürk, S. (2014). Türkiye’de kadınların işgücüne katılımı önündeki engeller ve çözüm yolları: Bir ampirik uygulama. *Amme İdaresi Dergisi*, 47(1), 107-130.
- Knowles, M., Nieuwenhuis, J., ve Smit, B. (2009). A narrative analysis of educators’ lived experiences of motherhood and teaching. *South African Journal of Education*, 29(3), 1–7.
- Kodagoda, T. (2018). Working long hours and its impact on family life: Experiences of women professionals and managers in sri lanka. *Indian Journal of Gender Studies*, 25(1), 108–126.
- Koren-Karie, N. (2001). Mothers’ Attachment Representations and choice of infant care: Center care vs. home. *Infant and Child Development*, 10(3), 117–127.
- Kruse, L., Weimer, E. ve Wagner, F. (1988). What men and women are said to be: Social representation and language. *Journal of Language and Social Psychology*, 7(3-4), 243-262.
- Lara, M. A. ve diğer. (1994). La conducta de apego en niños de 5 y 6 años: Influencia de la ocupación materna fuera del hogar. *Revista Latinoamericana de Psicología*, 26(2), 283–313.
- Lewis, J. (2001). The Decline of the Male Breadwinner Model: Implications for Work and Care. *Social Politics*, 8(2), 152–169.
- Losoncz, I. ve Bortolotto, N. (2009). Work-life balance: The experiences of australian working mothers. *Journal of Family Studies*, 15, 122–138.
- Meisenbach, R. J. (2010). The female breadwinner: Phenomenological experience and gendered identity in work/family spaces. *Sex Roles*, 62, 2–19.
- Moen, P. ve Sweet, S. (2003). No Title. In P. Moen (Ed.), *It’s about time: Couples and Careers* (pp. 17–34). Ithaca: Cornell University Press.
- Morse, D. R. ve Frust, M. (1982). *Women Under Stress*. New York: Van Nostrand Reinhold Company.
- Moscovici, S. (1984). *The Phenomenon of Social Representations*. Cambridge: Cambridge Press.
- Moscovici, S. (1988). Notes towards a description of social representations. *European Journal of Social Psychology*, 18(3), 211-250.
- Myers, K. (2017). “If I’m going to do it, I’m going to do it right”: Intensive mothering ideologies

- among childless women who elect egg freezing. *Gender and Society*, 31(6), 777–803.
- Quliyeva, S. (2012). *Kadının çalışmasına yönelik tutumlar azerbaycan–türkiye karşılaştırması*. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Rose, J. (2017). Never enough hours in the day: Employed mothers’ perceptions of time pressure. *Australian Journal of Social Issues*, 52, 116–130.
- Ruth Eikhof, D., Summers, J., & Carter, S. (2013). “Women doing their own thing”: Media representations of female entrepreneurship. *International Journal of Entrepreneurial Behaviour and Research*, 19(5), 547-564.
- Sayıllı, M., Güre, A. ve Uçanok, Z. (2007). First time mothers’ anxiety and depressive symptoms across the transition to motherhood: Associations with maternal and environmental characteristics. *Women ve Health*, 44(3), 61–77.
- Schueller-Weidekamm, C. ve Kautzky-Willer, A. (2012). Challenges of work-life balance for women physicians/mothers working in leadership positions. *Gender Medicine*, 9(4), 244–250.
- Shiple, P. ve Coats, M. (1992). A community study of dual-role stress and coping in working mothers. *Work ve Stress*, 6(1), 49–63.
- Skinner, N. J. (2012). The Big Squeeze: Work, Home and Care in 2012: Australian Work and Life Index (AWALI) 2012. Retrieved September 15, 2018, from Centre for Work and Life, University of South Australia website: <http://awra.org.au/knowledge/big-squeeze-work-home-care-2012-australian-work-life-index/>
- Sönmez, B. ve Adiller, S. (2015). Kadınların çalışmalarına yönelik tutumlar: Türkiye ve makedonya örnekleminin karşılaştırılması. *Nesne Psikoloji Dergisi*, 3(6), 1–27.
- Sunar, D. (2013). Kentli Türk Ailelerinin Üç Neslinde Annelerin, Babaların Çocuk Yetiştirme Pratikleri ve Benlik Saygısı. In S. Bekman ve A. Aksu-koç (Eds.), *İnsan Gelişimi, Aile ve Kültür: Farklı Bakış Açılıarı* (pp. 173–190). İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.
- Toksöz, G. (2007). *Women’s Employment Situation in Turkey*. Ankara.
- Ünalı, A. ve diğeri. (1995). *Gündüzlü Bakım Hizmetleri Çalışma Grubu Raporu*. Ankara.
- Uyar, V. (2018). 2018’de Kadın İstatistikleri. Retrieved March 7, 2018, from Doğruluk Payı website: <https://www.dogrulukpayi.com/bulten/2018-de-kadin-istatistikleri>
- Walker, G. (1996). Çocuk yetiştirmede eşlerin görüş ayrılıkları. *Yaşadıkça Eğitim*, 43(1), 41–46.
- Walzer, S. (1997). Contextualizing the employment decisions of new mothers. *Qualitative Sociology*, 20(2), 211–227.
- Warren, T. (2007). Conceptualizing breadwinning work. *Work, Employment and Society*, 21(2), 317–336.
- Williams, J. (2001). *Unbending Gender: Why Family and Work Conflict and What To Do About*

It. New York: Oxford University Press.

Woods, M. B. (1972). The unsupervised child of the working mother. *Developmental Psychology*, 6(1), 14–25.

Yeşilyaprak, B. (2004). *Çalışan Anne ve Çocuk*. İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.

